

**ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМ
ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ "ПОЛЕТАРАЦ" СВРЉИГ**

Сврљиг, 2022.год.

СТРУКТУРА ПРЕДШКОЛСКОГ ПРОГРАМА:

I	УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	4
II	ПОРТРЕТ УСТАНОВЕ	5
2.1	ЛОКАЛНО ОКРУЖЕЊЕ УСТАНОВЕ	5
2.1.1	Ресурси у локалном окружењу	5
2.2	ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА УСТАНОВЕ	6
2.2.1	Општи подаци о установи	6
2.2.2	Капацитети	7
2.2.3	Радно време	8
2.2.4	Облици рада са децом	8
2.3	КУЛТУРА УСТАНОВЕ: МИСИЈА И МОТО	9
2.3.1	Мисија Установе	9
2.3.2	Мото установе	9
III	ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО РЕАЛНОГ ВАСПИТНО ОБРАЗОВНОГ РАДА	10
3.1	ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНИ ПРОГРАМ КАО ИЗРАЂАЈУЋИ ПРОГРАМ ЗАЈЕДНИЧКОГ ЖИВЉЕЊА	10
3.2	ОПШТИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА	10
3.2.1	Подршка добробити детета – циљеви усмерени на дете	11
3.2.2	Принципи развијања реалног програма	13
3.2.3	Начин планирања	13
3.2.3.1	Планирање у јаслицама	14
3.2.4	Начин документовања	14
3.3	ПОНУДА ПРОГРАМА И УСЛУГА	15
3.3.1	Програм инклузивног образовања	15
3.3.2	Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања	17
3.3.3	Програм превенције дискриминације	17
3.3.4	Програм социјалне заштите	18
3.3.5	Програм исхране	18
3.3.6	Програм заштите здравља, безбедности деце, родитеља и запослених	19
3.3.7	Различити програми и други облици рада и услуга	20
3.3.7.1	"Моје дете креће у вртић" – програм подршке родитељима	20
3.3.7.2	"Школигрица" – програм транзиције и сарадње са основном школом	21
3.3.7.3	"Еко-школа"	22
3.3.7.4	Програм "Здрава храна- сваког дана"	24
3.3.7.5	Други облици рада и услуга	25
3.4	ФИЗИЧКО ОКРУЖЕЊЕ КАО ДИМЕНЗИЈА ПРОГРАМА	26
3.4.1	Физичко окружење	26
3.5	ОРГАНИЗАЦИЈА ПРОСТОРА	26
3.6	ФУНКЦИЈЕ ИЗЛАГАЊА У ПРОСТОРУ	27
3.7	ПРИНЦИПИ ВРЕМЕНСКОГ СТРУКТУРИСАЊА	27
IV	ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО ДЕМОКРАТСКЕ И ИНКЛУЗИВНЕ ПРАКСЕ	28
4.1	Партнерство са породицом	28
4.1.1	Принципи сарадње са породицом	28
4.1.2	Активности развијања поверења	29
4.1.3	Облици сарадње са породицом	29
4.2	Повезаност са локалном заједницом	30
4.3	Рад са децом и породицама из осетљивих друштвених група	31
4.3.1	Циљеви програма инклузивног образовања	31
4.3.2	Начини реализације	31
4.3.3	Активности за подршку родитељима	31
4.4	ТРАНСИЦИЈА И КОНТИНУИТЕТ У ОБРАЗОВАЊУ	32

4.4.1	Адаптација	32
4.4.2	Транзиција	33
V	ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО РЕФЛЕКСИВНЕ ПРАКСЕ	33
5.1.	ЗАЈЕДНИЦА РЕФЛЕКСИВНЕ ПРАКСЕ – РАЗВОЈ ПРАКСЕ, ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ И ЈАВНО ДЕЛОВАЊЕ	33
5.1.1	Развој праксе	33
5.1.2	Професионални развој	34
5.1.3	Професионално јавно деловање	35
5.2	ВРЕДОВАЊЕ КРОЗ ПРАЋЕЊЕ И ДОКУМЕНТОВАЊЕ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА	35
5.2.1	Принципи грађења културе самовредновања	36
5.2.2	Начини праћења и документовања носећих димензија праксе	36
5.2.3	Начини уважавања перспективе о детету	36
VI	ЗАКЉУЧНЕ КОНСТАТАЦИЈЕ	37

На основу члана 58.,члана 119. став 1, тачка 2. Закона о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС, бр. 88/2017, 27/2018-др. закон, 10/2019, 6/2020 и 129/21), члана 16. и 17. Закона о предшколском васпитању и образовању ("Сл. гласник РС" бр. 18/2010, 101/2017, 113/2017-др. закон, 95/2018-др. закон, 10/2019 и 86/2019-др. закон, 157/2020 – др. закон, 123/2021 – др. закон и 129/2021), члана 47., 48. и члана 65. Статута Предшколске установе "Полетарац" Сврљиг управни одбор Установе, на седници одржаној дана 15.09.2022.год., донео је

ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМ ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ "ПОЛЕТАРАЦ" СВРЉИГ

I УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Законом о предшколском васпитању и образовању дефинисано је да се васпитно-образовни рад у предшколској установи остварује на основу предшколског програма.

Предшколски програм доноси предшколска установа, у складу са основама програма предшколског васпитања и образовања.

Предшколски програм садржи опште податке о установи и њеном окружењу, облике и програме васпитно-образовног рада и њихово трајање, друге облике рада и услуга, облике сарадње са породицом и локалном заједницом, односно начине сарадње са саветом родитеља формираним у јединици локалне самоуправе, начине остваривања принципа и циљева васпитања и образовања, као и начине праћења и самовредновања рада предшколске установе.

Предшколским програмом разрађују се и начини развијања индивидуализованог приступа у остваривању васпитно-образовног рада и пружања подршке деци и породицама, посебно деци и породицама из осетљивих друштвених група, уз уважавање развојних, образовних, здравствених и социо-културних потреба деце.

У оквиру предшколског програма остварују се редовни програми васпитно-образовног рада у целодневном и полудневном трајању.

У циљу унапређивања квалитета васпитно-образовног рада, ширења разноврсности понуде програма, облика рада и услуга и повећања обухвата деце, предшколска установа остварује и различите облике и програме у функцији остваривања неге, васпитања и образовања деце, одмора и рекреације, пружања подршке породици, неговања језика и културе, посредовања појединих подручја културе, науке и уметности, а према утврђеним потребама и интересовањима деце и породица и специфичностима локалне заједнице.

Основа за израду предшколског програма су наша искуства у реализацији различитих облика и програма рада, Стратегија унапређивања предшколског васпитања и образовања општине Сврљиг за период 2020-2025.год., искуства у сарадњи са локалном заједницом, материјално-технички, финансијски и кадровски потенцијали установе, потребе и интересовања породица, искуства запослених стечена у оквиру стручног усавршавања, спроведених истраживања и остварене хоризонталне размене.

Предшколски програм припремају одговарајући стручни органи, а доноси га орган управљања предшколске установе, у складу са Законом. Доноси се на неодређено време и објављује се у складу са општим актом предшколске установе, а мења се по потреби, ради усаглашавања са насталим променама у току његовог остваривања.

2.1. ЛОКАЛНО ОКРУЖЕЊЕ

Општину чини административни центар Сврљиг и 38 сеоских насеља. Сеоска насеља су веома разуђена, тако да је око удаљено преко 20км од Сврљига.

Сврљиг спада у ред неразвијенијих општина и "старих" општина, у којој преко 50% становника чине старији од 50 година.

Општину карактерише слабо развијена индустрија. Услед економских промена и транзиције, дошло је до пропадања некадашњих привредних гиганата. Економски развој првенствено је базиран на развоју пољопривреде, малих и средњих предузећа и предузетништва.

На територији општине постоји једна основна школа и једна средња школа.

Мрежа здравствене и социјалне заштите је релативно добро развијена.

Општина Сврљиг има богату културно-историјску традицију. Центар за туризам, културу и спорт је једина установа културе која обједињује све културне делатности на територији општине (библиотека, завичајни музеј, образовна делатност, културно-забавна делатност, ликовна, изложбена и туристичка).

Општину Сврљиг карактерише здрава и чиста природна средина, недовољан број уређених зелених површина у самом градском насељу, велики број спортских удружења али и недостатак објеката за бављење спортом.

Вртић се налази у близини основне и средње школе, у тзв. образовном комплексу, који чине и балон сала и спортска хала, која је дужи низ година у изградњи. У непосредној близини вртића протиче река Тимок и она представља идеално место за реализацију неких од активности.

Отвореност установе према локалној заједници уз коришћење свих привредних и природних ресурса пружа могућности за остваривање различитих програма, кроз сарадњу са релевантним институцијама из окружења (Основна школа "Добрила Стамболић", Средња школа "Душан Тривунац Драгош", Центар за туризам, културу и спорт, Дом здравља, Центар за социјални рад, удружења грађана, привредни субјекти, спортска друштва и др.).

Искуство у креирању и реализацији постојећих програма представља путоказ у процесу развијања програма и организације васпитно-образовног рада у наредном периоду.

2.1.1 Ресурси у локалном окружењу

Физичко окружење

Ресурси у физичком окружењу су пре свега природна богатства (река Тимок и други природни ресурси-близина обрадивих површина, шуме, воћњаци, повртњаци, близина сеоских насеља и регистрованих сеоских газдинстава, природни базен у селу Попшица, Преконошка и Самар и пећина, манастир Св. Архангела Гаврила у Пирковцу као и археолошка налазишта у близини Сврљига, Спортски центар "Пастириште", градски парк, градска пијаца.

Јавна предузећа, установе и институције

У развијање и реализацију програма предшколског васпитања и образовања укључују се сваке године Центар за социјални рад, Центар за туризам, културу и спорт, Дом здравља, Апотекарска установа, Јавно комунално стамбено предузеће "Сврљиг", Основна школа "Добрила Стамболић", Средња школа "Душан Тривунац Драгош", Министарство унутрашњих послова-полицијска станица Сврљиг, органи локалне самоуправа, Ватрогасна служба.

Удружења и организације

Установа развија и богати сарадњу са локалним удружењима и организацијама - црквом Св. Цар Константин и Царица Јелена, Удружењем "Коло српских сестара", Удружењем пензионера, Удружењем жена "Етно форум", Удружењем "Заједно до светлости", Црвени крстом – Сврљиг, Удружењем "Еко будућност", Идружењем пензионера.

Медији

Рад установе прате, а тиме и доприносе њеном развоју локални медији - Радио "Бубамара", интернет портал "Сврљишке новине", регионални медији (РТВ "Belle amie", интернет портал "Јужне вести"), медији са националном фреквенцијом (РТС, ТВ Прва, Радио Београд 1 и др.).

Приватни сектор

Реализацију програма подржавају и наши партнери из локалне заједнице – пекаре, фризерски салони, цвећаре, ЗЗ "Платамел", винарија "Статус", "Каскер"- модна кућа, "Златни тимок" доо, "Транскоп Р"- грађевинска фирма, радња "ЗД", "Јелигор" доо, ветеринарска станица и многе друге.

2.2. ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА УСТАНОВЕ

2.2.1. Основни подаци о установи

Назив:	Предшколска установа "Полетарац"
Адреса:	Гордане Тодоровић бб
Web:	www.poletarac.edu.rs
E-mail:	poletaracsvrljig@gmail.com
ПИБ:	101878887
Матични број:	07267118
ЈБКСЈ:	07411
Жиро рачун:	840-594661-72
Дан установе:	30. мај
Лого установе:	

Корени организованог рада са децом предшколског узраста на територији Општине Сврљиг сежу у 1968. годину, када је 1. септембра при ОШ "Добрила Стамболић" почела са радом васпитна група предшколске деце са тридесеторо полазника.

Осам година касније, због све већег захтева родитеља да упишу своју децу у предшколску васпитну групу, почетком 1976/77. школске године формира се још једна васпитна група при школи. Од тада се окупља шездесетак полазника годишње.

Овакав предшколски васпитни рад који се одвијао у саставу основне школе трајао је до 31. августа 1980. године, када је, због потребе да се образовни рад са децом предшколског узраста подигне на виши ниво, потребе за увођењем јаслених група и све већег броја пријављене деце, у Сврљигу почела са радом посебна предшколска установа, Дечји вртић "13. октобар", коме се ове групе припајају.

Иницијативу за изградњу дечјег вртића дала је Скупштина општине Сврљиг, што се види из Решења СО Сврљиг бр. 325 од 21.09.1978. године. Тадашњи СИЗ дечје заштите, поступајући по овој иницијативи, формирао је дечји вртић који је добио назив "13. октобар". Вртић је пројектован и изграђен као комбинована дечја установа са простором који се састојао од радних соба, фискултурне сале, кухиње, трпезарије, котларнице, вешернице, канцеларија, гардероба, остава, холова и осталих пратећих просторија.

У првим годинама рада, тачније 1980. године, осим у објекту установе, васпитно-образовни рад у забавишним групама организован је и на сеоском подручју при ОШ "Добрила Стамболић" - у селима Извор и Бурдимо, са укупно 27 полазника.

Са падом комунизма и променом идеологије у земљи, 1993. год. вртић мења назив у "Полетарац". Под овим називом Установа и данас послује.

2.2.2. Капацитети установе

Васпитно-образовни рад са децом узраста од 6 месеци до 6,5 година остварује се у матичном објекту у Сврљигу и, у зависности од броја деце стасале за похађање припремног предшколског програма, у издвојеним објектима Основне школе "Добрила Стамболић" на сеоском подручју.

Табела бр. 1: Преглед броја васпитних група и броја деце у радној 2022/2023.год.

	Број група	Број деце
Целодневни боравак	10	218
Полудневни боравак	2	29
Укупно	12	247

Рад установе је организован по следећим службама: управа (директор), стручна служба (стручни сарадник-психолог, сарадник-медицинска сестра за превентивну здравствену заштиту и негу), васпитно-образовна служба (васпитач, медицинска сестра васпитач), служба финансијских и рачуноводствених послова (дипломирани економиста за финансијско-рачуноводствене послове, самостални финансијско-рачуноводствени сарадник), служба исхране (кувар/посластичар, сервирка), служба за заједничке и техничке послове (домар/мајстор одржавања, магационер/економ, техничар одржавања одеће, чистачица).

Табела бр. 2: Преглед броја запослених према профилима стручности

Р.б.	ГРУПА ПОСЛОВА	СТРУЧНА СПРЕМА					Укупно
		ВС	ВШС	ССС	ПКВ	ОШ	
УПРАВА							
1.	Директор	1					1
СТРУЧНА СЛУЖБА							
2.	Стручни сарадник психолог	1					1
3.	Сарадник – медицинска сестра за превентивно здравствену заштиту и негу			1			1
ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНА СЛУЖБА							
4.	Васпитач	12	7				19
5.	Медицинска сестра - васпитач			3			3
СЛУЖБА ФИНАНСИЈСКИХ И РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПОСЛОВА							
6.	Дипломирани економиста за финансијско-рачуноводствене послове		1				1
7.	Самостални фин.рачун. сарадник			1			1
СЛУЖБА ИСХРАНЕ							
8.	Кувар/посластичар			1			1
9.	Сервирка				1		1
СЛУЖБА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ И ТЕХНИЧКЕ ПОСЛОВЕ							
10.	Домар/мајстор одржавања,)			1			1
11.	Магационер/економ			1			1
12.	Техничар одржавања одеће					1	1
13.	Чистачица					5	5
УКУПНО							37

2.2.3. Радно време

Водећи рачуна о потребама средине, узимајући у обзир могућности установе, рад са децом се остварује у времену од 6.00 до 17.00 часова и то кроз:

- обухват деце од 6 месеци до поласка у школу у целодневном боравку,
- обухват деце у години пред полазак у школу четворочасовним програмом рада у припремним предшколским групама.

У зависности од потреба деце, родитеља и локалне заједнице, може се организовати и рад са децом узраста од 3 до 5,5 година у оквиру четворочасовног програма.

Рад са децом са сеоског подручја се организује на два начина: организацијом четворочасовног припремног програма при издвојеним одељењима Основне школе "Добрила Стамболић", тамо где се током године створе законски предуслови за организовање оваквог облика рада (најмање 5 детета) или превозом деце са сеоског подручја до матичне установе. У изузетним случајевима, васпитно-образовни рад реализују учитељи при основној школи.

Рад са децом се организује и усклађује са потребама деце и родитеља сваке радне године Годишњим планом рада (у зависности од броја формираних група у целодневном и полудневном боравку).

Радно време установе је од 6 до 18 часова.

Радно време по службама је организовано на следећи начин:

Табела бр. 3: Преглед радног времена по службама

Р.б.	ГРУПА ПОСЛОВА	Радно време
УПРАВА		
1.	Директор	7 -15
СТРУЧНА СЛУЖБА		
2.	Стручни сарадник психолог	7-13
3.	Сарадник – медицинска сестра за превентивно здравствену заштиту и негу	6.30 – 13.30
ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНА СЛУЖБА		
4.	Васпитач и мед.сестра васпитач у целодневном боравку	6-17 (6-12 и од 11-17)
5.	Васпитач у полудневном боравку (4 сата)	7-13
СЛУЖБА ФИНАНСИЈСКИХ И РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПОСЛОВА		
6.	Дипломирани економиста за финансијско-рачуноводствене послове	7-15
7.	Самостални финансијско-рачуноводствени сарадник	7-15
СЛУЖБА ИСХРАНЕ		
8.	Кувар/посластичар	7-15
9.	Сервирка	7.30-15.30
СЛУЖБА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ И ТЕХНИЧКЕ ПОСЛОВЕ		
10.	Домар/мајстор одржавања	5-13(6-14)
11.	Магационер/економ	6.30 -14.30
12.	Техничар одржавања одеће	7.30-15.30
13.	Чистачица	10-18

2.2.4. Облици рада са децом

Васпитно-образовни рад са децом организује се у васпитним групама, које су формиране за децу истог или мешовитог узраста.

Васпитно образовни рад са децом остварује се на српском језику.

Рад се организује кроз:

- обухват деце узраста од 6 месеци до 3 године у јасленим групама,
- обухват деце узраста од 3 до 5,5 година у групама целодневног боравка,
- обухват деце узраста од 5,5 до 6,5 година у групама целодневног боравка у оквиру обавезног припремног предшколског програма,
- обухват деце од 5,5 до 6,5 година у оквиру обавезног припремног предшколског програма кроз четворочасовни програм рада-полудневни боравак.

У складу са потребама родитеља рад се може организовати и у мешовитим групама и групама полудневног боравка – четворочасовни програм за децу узраста од 3 до 5,5 година.

2.3. КУЛТУРА УСТАНОВЕ: МИСИЈА И МОТО

Културу установе чине њена организациона структура, временска динамика, односи међу запосленима, начин комуникације и сарадње, начини уважавања сваког појединца и различитих перспектива свих учесника васпитно-образовног процеса, писана и неписана правила, слобода избора и креативног изражавања и сл.

Култура установе утиче на то како ће бити коришћена организациона (просторна и временска) структура Установе, а структура својим подстицајима и ограничењима обликује културу Установе. У развијању реалног програма у Установи се континуирано критички преиспитују култура и структура Установе и сагледава како оне утичу на обликовање реалног програма и колико је он усаглашен са концепцијом Основа програма. Квалитет васпитно-образовне праксе Установе усавршава се кроз промену културе установе и преиспитивање имплицитне педагогије практичара, кроз односе узајамности и уважавања свих учесника васпитно-образовног процеса.

2.3.1. Мисија установе

Ми смо установа у којој се развијају, реализују и вреднују различити квалитетни програми, у складу са потребама, способностима и интересовањима деце, породице, потребама и могућностима локалне заједнице, развијањем партнерства са свим релевантним учесницима у процесу васпитања и образовања деце предшколског узраста.

2.3.2. Мото установе

Живимо, откривамо, истражујемо и у том процесу сарађујемо са родитељима и локалном заједницом.

Реални програм полази од теоријско вредносних постулата Основа програма. Циљ реалног програма је подршка остваривању добробити детета. То се постиже кроз односе у које дете ступа и делање у коме оно учествује као актер.

Програм настаје и развија се у реалном контексту васпитно-образовне праксе. Какав ће утицај имати на дете, зависи од квалитета подстицаја физичког окружења и социјалне средине.

Кроз односе, које упостављања са одраслима и вршњацима, дете доживљава и упознаје свет око себе. У њима се подржава добробит и делање детета, што покреће његов развој и учење.

3.1. ПРОГРАМ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА СА ДЕЦОМ КАО ИЗРАЊАЈУЋИ ПРОГРАМ ЗАЈЕДНИЧКОГ ЖИВЉЕЊА

Програм није готов модел, који се директно примењује у пракси. Он је оквир који садржи основне вредности и начела, која се конкретизују у специфичном контексту. То се постиже кроз заједничко учешће, сагледавање и уважавање интереса и преспектива деце и одраслих у породици, вртићу и непосредном окружењу.

Заједница праксе деце и одраслих омогућава и подржава учење кроз учешће у различитим ситуацијама и односима, који су изазовни за дете и имају смисла за њега, у којима дете и одрасли заједнички конструишу знања и уче да разумеју себе и свет.

Програм васпитно-образовног рада подразумева развијање динамичног система грађења односа. Васпитач се не руководи унапред задатим и готовим активностима, него кроз грађење односа с децом истражује и учи заједно с њима, тако што програм настаје, "израња" из њихових односа у заједничкој игри и активностима.

Програм је заснован на социокултурној теорији схватања детињства, према којој је детињство вредност само по себи. Суштина детета се сагледава и акценат помера са индивидуалног на социокултурни развој. Насупрот потреба и дефицита, добробит детета се сагледава кроз његове снаге и капацитете. Дете се уважава као компетентно, богато потенцијалима, као равноправни члан заједнице у интеракцији деце и одраслих и као активан учесник у процесу учења и развоја.

3.2. ОПШТИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Подршком добробити обезбедити једнаке могућности за учење и развој свој деци.

Учешћем у програму обезбедити прилике свој деци да буду срећна, задовољна, остварена и прихваћена, кроз односе поверења, уважавања, блискости и пријатељства.

Развијањем диспозиција за целоживотно учење (отвореност, радозналост, резилијентност, рефлексивност, истрајност, поверење у сопствене способности, позитивни лични и социјални идентитет) поставити темеље за развој образовних компетенција.

Учешћем у програму обезбедити деци прилике да откривају, истражују и преиспитују различита подручја људске делатности и сазнања, кроз продукте науке, културе и стваралаштва.

Активним учешћем породице у васпитању и образовању своје деце у вртићу обезбедити прилике родитељима да развијају своје родитељске компетенције.

Стварањем прилика да изразе своју аутономију, креативност и професионалност омогућити медицинским сестрама-васпитачима, васпитачима, сараднику и стручном сараднику да проактивно заступају интересе деце и породице.

Повезивањем вртића с другим институцијама образовања, културе и спорта у локалној заједници обезбедити простор за заједничко учешће деце и одраслих у учењу и грађењу смисла, кроз дијалог и узајамну подршку.

Повезивањем свих профила представника предшколског васпитања и образовања у истраживачку заједницу, градити квалитет предшколског васпитања и образовања, кроз истраживање и узајамну подршку.

3.2.1. Подршка добробити детета – циљеви усмерени на дете

Концепт добробити одражава суштину развоја и учења детета. Дете је биће, које истовремено **јесте** и **бива** и кроз оно што јесте, постаје и оно што ће бити.

Подржавати добробит детета, значи разумети шта је његова добробит у реалном контексту, сада и овде, у реалном програму и истовремено пројектовати циљеве за будућност.

Добробит подразумева успешно персонално и интерперсонално функционисање и испољавање и култивисање људских потенцијала за развој и напредовање.

Димензије добробити су:

- персоналана – бити добро и функционисати успешно,
- делатна – умети и штети,
- социјална – припадати, прихватати и учествовати.

Циљеви подршке добробити детета у реалном програму из угла васпитача

Подржавати персоналну добробит детета значи:

- развијати свест и бригу о свом телу и себи,
- развијати чулну осетљивост и моторичке способности и вештине,
- развијати саморегулацију као унурашњу контролу, односно способност одлагања задовољења жеља, прихватања захтева и налажеа алтернатива,
- развијати инструменталну и психолошку самосталност,
- развијати идентитет и самоприхватање,
- развијати емоционалну компетентност, способност доживљавања и изражавања широког спектра емоција, регулацију и контролу сопствених емоција и разумевање сопствених и туђих емоција.

Подржавати делатну добробит детета значи:

- развијати креативно испољавање и изражавање, као и стваралачко уобличавање личних доживљаја и сазнања,
- развијати све видове комуникације и овладавања различитим функцијама говора,
- развијати рефлексивност и самодирекцију, као основ учења да се учи,
- развијати диспозиције за учење - истрајност, радозналост, иницијативност, креативност, одговорност и отвореност за сарадњу,
- развијати основне образовне компетенције за целоживотно учење,
- развијати резилијентност - отпорност на стрес и изазове, као и способност конструктивног приступа проблемима и променама,
- утицати на схватање смисла живота кроз разумевање манифестација људског живљења, вредности и лепоте човека и стварања.

Подржавати социјалну добробит значи:

- развијати позитиван културни и социјални идентитет, као и понос и задовољство због припадања одређеним заједницама (породична, вршњачка, локална, национална, глобална),
- развијати социјалну компетентност, способност емоционалног везивања и емпатичности, успешне социјалне комуникације и кооперативности,
- развијати моралност, усвајање моралних вредности и норми као и способност моралног расуђивања, правичности и уважавања разлика,
- развијати алтруизам и особине човечности као што су предусретљивост, емпатија,

толерантност, племенитост, солидарност,

- развијати свест о узајамној повезаности људи и природе, као и важности бриге за животну средину,
- развијати проактиван однос према животу и окружењу.

Добробит у реалном програму из угла детета

У реалном програму вртића и васпитне групе, дете добробит доживљава и она за њега има значење као:

Осећати се

- Добро и витално,
- Остварено, задовољно и срећно,
- сигурно али не презаштићено и пре регулисано,
- сигурно да ће се његове потребе, интересовања уважити и подржати,
- припадником заједнице васпитне групе вртића и шире заједнице,
- усклађено са правилима, нормама и захтевима окружења, вртића, групе.

Бити

- укључен у заједницу вршњака и вртића,
- укључен у разноврсне креативне и сврсисходне активности,
- саслушан и уважен,
- окружен довољно познатим и истовремено новим изазовима,
- прихваћен у својој јединствености,
- физички активан, спретан, одважан, грациозан,
- пријатељ с неким.

Моћи

- упознати свет око себе,
- проширити своје искуства и знања о својој и другим културама, различитим, физичким и природним појавама, као и о различитим продукцијама људске културе,
  - посматрати, питати, истраживати, размењивати, маштати,
  - истраживати телом и чулима и имати различите естетске доживљаје,
  - изражавати се на различите начине кроз симболичке системе и користити различите операције садржане у тим системима,
- изражавати се креативно, маштовито, кроз различите форме, медије и материјал,
- испољавати своја интересовања, иницијативу и правити изборе,
- спознати своје снаге и могућности,
- испољавати своје способности и бити успешно у учењу,
- опслуживати себе,
- доприносити и увидети да се тај допринос препознаје и цени.

Умети

- правити добар избор,
- доносити одлуке, преузимати одговорност,
- управљати својим емоцијама и разумети емоције других,
- одложити своје жеље и прихватити жеље и очекивања других,
- успешно комуницирати и сарађивати с другима,
- преговарати, договарати се и решавати конфликте,
- прихватити друге, развијати блиске и реципрочне односе, засноване на уважавању и прихватању разлика,
  - доприносити својој заједници, бринути се о другима и о свом окружењу,

- учити и волети учење,
- бити отворено, флексибилно и прихватати промене.

3.2.2. Принципи развијања реалног програма

Принципи развијања реалног програма проистичу из концепција основа програма и служе васпитачима да свој рад усмере ка подршци добробити детета.

Њихова видљивост у реалном програму олакшава разумевање зашто нешто радимо са децом као и сагледавање смисла сопствене улоге и учешће у програму, што једнако важи за васпитаче, родитеље и децу.

Принцип усмерености на односе - васпитач ствара подржавајуће физичко и социјално окружење, обезбеђује сигурност, безбедност, континуитет и учешће и негује уважавање, одговорност и заједништво.

Принцип животности - васпитач развија заједништво деце и одраслих, стварање прилика за заједничко учење кроз смислене активности које проистичу из искуства и аутентичних интересовања.

Принцип интегрисаности - васпитач ствара прилике за учење тако што деца нешто чине (делање) и доживљавају (односи) и на тај начин стичу интегрисано искуство, а не уче према унапред датим појединачним активностима, издвојеним садржајима у одређеним аспектима и областима.

Принцип аутентичности - васпитач уважава интегритет, различитост и посебност сваког детета и његове породице и руководи се јаким странама и потенцијалима сваког детета. Осим тога, посебно подржава децу са сметњама у развоју и децу из осетљивих група. Овај принцип подразумева индивидуализовани приступ сваком детету и његово укључивање у вршњачку заједницу.

Принцип ангажованости - васпитач подржава учење детета кроз његову сопствену активност, односно ангажованост, иницијативу и креативно изражавање.

Принцип партнерства - васпитач уважава перспективу деце и породице и на различите начине укључује породицу и повезује се са локалном заједницом.

Уважавајући принципе васпитач у развијању програма примењује планирање, заједничко развијање програма са децом и праћење документовање и вредновање.

3.2.3. Начин планирања

Васпитач планира првенствено уважавајући интегрисани приступ учењу детета, јер деца уче кроз јединство онога што доживљавају, промишљају и и раде.

План је флексибилан. Васпитач га стално ревидира, допуњава могућностима за нове, различите доживљаје, усклађујући се са децом тако да се план не прави за дужи временски период, него он израња у процесу заједничког истраживања деце и одраслих и промишљања васпитача о томе зашто је нешто важно да се деца тиме баве и како то повезати са животним контекстом, дечјим знањем и искуством које већ имају.

У интегрисаном приступу планирање може бити тематско или пројектно.

Идеја или повод за тему или пројекат може да проистекне из свакодневног искуства деце и одраслих, дечије игре, из онога што децу посебно интересује, из уочених потреба и упитаности деце и васпитача, из различитих догађаја у вртићу и окружењу. То је нешто што се деси непланирано.

Васпитач затим истражује изворе из области науке, културе и делатности људи у вези са темом. Потом уноси у групу провокацију, нешто од материјала и средстава за истраживање теме, која је и сама по себи изазов за децу и васпитача и развија се кроз стваралачки процес заједничког откривања, играња и креирања.

Васпитач планира само неколико корака у напред. Циклус планирања подразумева да васпитач на почетку уноси промену у простору, опрема га средствима, материјалима

који ће да послуже као провокација за истраживање теме. Затим планира на који начин ће организовати активност са децом и како ће се он сам укључити у те активности. Потом планира потребне ресурсе за реализацију пројекта, могуће начине укључивања родитеља и појединаца из локалне заједнице као и места у локалној заједници која ће посетити.

Тема или пројекат могу да трају од неколико дана до неколико месеци. Смисао читавог процеса истраживања је трагање за аутентичним решењем, а васпитач је током процеса развијања програма са децом, првенствено усмерен на планирање подршке процесу учења деце.

Он то ради тако што:

- *охрабрује иницијативу деце* (подстиче делатну размену међу њима, омогућава им да праве изборе, да маштају, замишљају, претпостављају, изражавају се, подстиче их да воде аутентичне и смислене разговоре, да посматрају и да слушају друге и дискутују о свом истраживању),

- *консултује се са децом* (уважава њихову перспективу, разговара са њима, пита за мишљење и притом користи технике - фотографију, мапирање туре, путовање, уметничке експресивне активности и слично),

- *моделује понашање деце* (васпитач је деци, својим понашањем, вербалним и невербалним порукама, модел како да успоставе односе с другима, како да кроз игру истражују, како да се радују и уживају у стваралачком чину, преузимају ризик, одговорност и сарађују са другима).

- *подупире, подржава, охрабрује децу* (васпитач храбри дете да иде изнад свог достигнутог нивоа знања и вештина и подржава га тиме што му помаже када је то потребно, обраћа пажњу на његова интересовања, штити га од претеране стимулације, шаље му поруке да верује у његове могућности, објашњава му и показује како се нешто користи и сл.).

- *проширује учење деце* - кроз комуникацију са њима, употребом различитих начина изражавања, кроз акције, учешће у игри и активностима.

3.2.3.1. Планирање у јаслицама

У јаслицама је тема или пројекат више идеја или оквир, који поставља васпитач, на основу праћења заинтересованости и интеракција деце са различитим материјалима, децом и одраслима. Васпитач се фокусира на планирање великог избора сензорних материјала, који ће увек бити доступни деци и којима ће их подстицати да истражују у затвореном и отвореном простору.

Васпитач у јаслицама планира више могућности за различите активности деце, које се истовремено одвијају и које деца сама бирају. Осим тога, васпитач планира довољно времена за рутине, кроз које помаже деци да се осећају сигурно, да развијају самосталност и блискост са васпитачима и другом децом.

Васпитач у јаслицама иницијативу деце подржава развијањем блискости са дететом, кроз физички контакт, присну вербалну и фацијалну експресију и обезбеђивање флексибилних рутина.

Физичку средину организује као предвидиву и сигурну за дете, која истовремено нуди различите могућности за истраживање, кретање, интеракцију са другом децом и одраслима.

Васпитач у јаслицама се игра са децом и подстиче њихову радозналост за истраживањем сада и овде. У јаслицама васпитач проширује активности и учење деце кроз заједничку игру с њима, чинећи доступним материјале за истраживање и омогућавањем интеракције са другом децом.

3.2.4. Начин документовања

Документовање омогућава видљивост програма, као и учење и развоја деце. Видљивост процеса учења је детету значајна, јер му омогућава да посматра свој

напредак у учењу и да прави претпоставке о томе у ком правцу може да иде даље истраживање теме.

Сврха праћења развоја детета за васпитача и родитеља је потпуније разумевање његовог развоја и учења и пружање сталне подршке добробити детета, а не процењивање његових развојних могућности и постигнућа.

Сврха документовања је и континуирано грађење квалитета програма кроз критичко преиспитивање и рефлексивни приступ пракси.

Документовање подразумева праћење процеса развијања програма, кроз тематски пројектни портфолио и праћење процеса учења и развоја детета кроз дечији портфолио.

Тематски/пројектни портфолио садржи план васпитача и приче о теми/пројекту. План васпитача се бележи на обрасцу за план, који васпитач сукцесивно допуњава током процеса развијања теме/пројекта.

План садржи оријентациони назив теме/пројекта, образложење о томе како је дошло до покретања теме/пројекта, датум почетка и завршетка теме/пројекта, наведене извори сазнања васпитача у вези са темом/пројектом, потребну опрему и материјале, идеје за активности са децом, потребне ресурсе, учешће породице и других учесника и места у локалној заједници, као изабрана места учења.

Прича о теми/пројекту је наративни запис васпитача о томе како је започета тема/пројекат, како је развијена и како је завршена.

Прича садржи текст и фотографије, којима су илустроване различите ситуације истраживања, почетне и процесне паное, као и продукте деце, васпитача, родитеља и других учесника у пројекту.

У процесу праћења развијања програма, васпитач, са децом, израђује почетне и процесне паное, делове процеса документује фотографијама, забелешкама, а могу да израђују и сликовнице, видео клипове, брошуре, постере, инсталације у простору.

Васпитач у сарадњи са свим учесницима програма документује ситуације које види као важне, чиме обезбеђује вишеперспективност у развијању програма, што је основ за дијалог.

На крају процеса, користећи сву прикупљену документацију, васпитач пише причу о теми или пројекту.

Дечији портфолио садржи скале и друге технике посматрања и праћења, групне и индивидуалне приче за учење, продукте и исказе детета настале у консултовању са децом, продукте детета настале у игри у оквиру теме/пројекта, фотографије, видео записе из различитих ситуација, који су детету драги.

Кроз портфолио се документује напредовање детета, којим се истичу његове јаке стране, његова перспектива ситуација, догађаја, активности као и начин подршке коју је дете добило током процеса учења и развоја.

3.3. ПОНУДА ПРОГРАМА И УСЛУГА

Основна делатност предшколске установе реализује се кроз редовне облике рада чија је функција свеобухватна нега, васпитање и образовање и намењени су деци од шест месеци до поласка у основну школу (јасле, вртић, припремни предшколски програм).

Васпитно-образовни рад у оквиру ових облика се заснива на основама програма предшколског васпитања и образовања и развија на начин дефинисан основама програма.

3.3.1. Програм инклузивног образовања

Основни циљ програма је подстицање развоја и интегрисаност деце са сметњама у развоју у групу вршњака без развојних тешкоћа. Потребе детета су основни оријентир за адаптацију програма намењених деци са сметњама у развоју, а васпитачи и родитељи су активни партнери у том процесу.

Очекиване предности инклузије су следеће:

- за децу са сметњама у развоју: боља социјална интеграција и социјализација; откривање и подстицање развоја очуваних дечјих потенцијала; подстицање развоја и стабилизација дечјег осећања сигурности; развој комуникацијских способности детета (изражавање потреба, жеља и намера вербалним и невербалним путем); разумевање и кад је то могуће задовољавање, потреба других (деце и одраслих у границама дечјих могућности), подстицање телесног развоја и мера за очување здравља детета, развој хигијенских и радних навика (уз вођење рачуна о врсти и тежини развојне тешкоће, као и особеностима узраста и пола коме дете припада).
- за децу без развојних сметњи: развијање осетљивости за потребе детета које теже напредује; развијање толеранције за различитости; развијање мотивације за помагање детету које има развојне тешкоће (на начин примерен узрасту). Крајњи циљ је развијање вредносног система хуманистичког типа и заснованог на непосредном и позитивном личном искуству са децом која имају развојне сметње;
- за родитеље деце са сметњама у развоју: стицање позитивног искуства о омогућностима њиховог детета за развој и заједнички живот са вршњацима без развојних сметњи; овладавање вештинама и знањима о могућности утицаја на развој способности и личности детета; боља припремљеност детета (и породице у целини) за полазак детета у школу (редовну или специјалну); развијање реалистичког става према могућностима детета за развој и ублажавање развојних тешкоћа;
- за родитеље деце без развојних сметњи: формирање, развој и одржавање позитивних ставова према интеграцији деце (и одраслих особа) у социјалну средину; позитиван утицај и подржавање властитог детета за формирање позитивних ставова и емпатијских осећања према вршњацима са тешкоћама у развоју;
- за васпитаче у предшколским установама: развијање и одржавање компетенције и мотивације за рад са децом која имају сметње у развоју; развијање емпатијских ставова према деци са посебним потребама и њиховим родитељима; подстицање деце без развојних тешкоћа да развију позитивне емоције, спремност за помагање и сарадњу са вршњацима који имају развојне тешкоће.

На нивоу Установе формирају се следећи тимови:

1. Стручни тим за инклузивно образовање чији је задатак

- сагледавање броја деце којој је потребна додатна подршка,
- прикупљање писмене сагласности родитеља за израду ИОП-а,
- предлагање чланова Тима за пружање додатне подршке за свако дете (ИОП тимови) директору Установе,
- координација радом Тимова за израду ИОП-а,
- достављање ИОП-а на усвајање Педагошком колегијуму,
- достављање Интерресорној комисији Захтева за обезбеђивање додатне подршке детету на предлог Тимова за ИОП.

2. Тимови за пружање додатне подршке детету - ИОП тимови састављени су од васпитача детета са сметњама у развоју, родитеља и стручног сарадника. По потреби се укључују и други стручњаци који додатно раде са дететом индивидуално.

Задаци тимова су:

- израда ИОП за дете са сметњама у развоју,
- реализација састанака тима,
- ревидирање ИОП и давање на увид Стручном тиму за ИО.

Индивидуални образовни план (ИОП) је писани документ, којим се утврђује прилагођен и обогаћен начин образовања и васпитања детета и подразумева индивидуализовање приступа и метода. ИОП доноси Педагошки колегијум, на предлог Стручног тима за инклузивно образовање. Родитељ даје сагласност за спровођење ИОП-а.

Доноси се и вреднује тромесечно у првој години уписа детета, а у свакој наредној години на шест месеци.

3.3.2. Програм заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања

Основни задаци у реализацији програма заштите тичу се стварања климе у којој се:

- учи, развија, негује и подстиче култура понашања и уважавања личности,
- не толерише насиље,
- не ћути у вези са насиљем,
- развија одговорност и поступање свих,
- сазнања о насиљу обавезују да се реагује.

Програм заштите се реализује применом

- мера превенције за стварање безбедне средине за живот и рад деце,
- мера интервенције у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање у установи у складу са Посебним протоколом за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама.

Мере превенције се планирају и реализују са циљем да допринесу да деца:

- прихвате и науче вештине потребне за боравак и живот у колективу,
- осећају се заштићено и сигурно у установи,
- успешније и ефикасније се развијају и уче,
- буду одговорнија и науче да управљају сопственим понашањем у конфликтним ситуацијама (да их избегавају или конструктивно решавају),
- да управљају осећањима као што су љутња, фрустрација, срећа, усхићење,
- успостављају и негују пријатељства,
- науче да заштите своја и права других (право на приватност, слободу избора...)
- разумеју и прихватају разлике, сарађују са другима, раде тимски.

Превентивне активности доприносе да одрасли:

- преузму одговорност за стварање и неговање подстицајног окружења у установи,
- поштују своја и права других,
- уважавају различитости и негују кооперативност и сарадњу,
- усвоје и примењују практична знања и вештине за конструктивно превазилажење сукоба и кризних ситуација (саосећајна комуникација, посредовање и конфликтима, комуникација са медијима)
- уоче и конструктивно се суочавају са разним облицима насиља.

План превентивних активности је саставни део годишњег плана рада Установе, сачињава се за сваку радну годину на основу интервензивних активности и евалуације превентивних и интервензивних активности, нарочито узимајући у обзир физичку, емоционално-социјалну, здравствено-хигијенску безбедност.

3.3.3. Програм превенције дискриминације

Програмом превенције дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности одређују се мере и активности којима се обезбеђује остваривање циљева превенције свих облика дискриминације и дискриминаторног поступања.

Програм превенције утврђује се на основу анализе стања у остваривању равноправности, распрострањености различитих облика нетолеранције и дискриминације, сагледавања потреба учесника у образовању за додатном подршком, специфичности установе и резултата самовредновања и вредновања квалитета њеног

рада. Конкретизује се годишњим планом рада установе, где се између осталог, опредељују превентивне активности, одговорна лица и временска динамика остваривања планираних активности.

3.3.4. Програм социјалне заштите

Програм социјалне заштите деце се темељи на неколико основних принципа дефинисаних Законом о основама система образовања и васпитања:

- принципу једнаког права и доступности образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама,
- образовању и васпитању у демократски уређеној и социјално одговорној установи у којој се негује отвореност, сарадња, толеранција, свест о културној и цивилизацијској повезаности у свету, посвећеност основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности, у којој је осигурано пуно поштовање права детета,
- смањењу стопе осипања из система васпитања и образовања, посебно особа из социјално угрожених категорија становништва и неразвијених подручја, особа са сметњама у развоју и инвалидитетом и других особа са специфичним тешкоћама у учењу и подршци њиховом укључењу у систем, у складу са принципима инклузивног образовања.

Законом је дефинисан један од основних циљева образовања и васпитања – пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој детета у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима.

Зарад остварења овако дефинисаног циља установа сваке године планира реализацију задатака, односно активности из области социјалне заштите на различитим нивоима:

- нивоу предшколске установе (обогаћивање понуде програма и услуга установе, развијање спонзорства, донаторства, промоција свих облика рада установе, развијање ефикасног система међусекторске сарадње између Центра за социјални рад и предшколске установе, превентивни рад на заштити деце од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања)
- нивоу васпитне групе (рад на унапређивању процеса адаптације и социјализације деце),
- нивоу конкретног детета (идентификовање, предузимање мера и праћење деце која су у стању потребе за услугама социјалног рада и социјалне заштите, утврђивање специфичних појединачних социјалних потреба деце и рад на њиховом решавању, примена Програма заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања, примена Програма превенције дискриминације).

3.3.5. Програм исхране

Програм исхране деце заснива се на принципима правилне исхране деце предшколског узраста и у складу је са прописима који уређују област предшколског васпитања и образовања, здравствене заштите и безбедности хране.

Програм исхране деце заснива се на начелима:

- рационалне исхране која обезбеђује адекватан енергетски унос у односу на узраст и пол;
- оптималне добро избалансиране исхране, која обезбеђује све хранљиве састојке и заштитне материје у одређеним количинама и процентуалним односима;
- разноврсне исхране која обезбеђује дневну заступљеност свих група намирница,

разноврсна јела без честог понављања, при чему предност треба дати биолошки вредним намирницама;

- сезонске исхране која подразумева заступљеност намирница зависно од годишњег доба;
- уравнотежене исхране, односно на правилан дневни ритам оброка, у одређено време и у одређеним временским размацама.

Правилна исхрана деце у установи има:

1) здравствену улогу и представља основу очувања и унапређења здравља за цео живот, важан је услов превенције нутритивних фактора ризика за настанак многих хроничних незаразних болести и коректор је породичне исхране;

2) васпитно-образовну улогу, односно развијање позитивних навика, образаца понашања и формирања културе исхране деце, као саставног дела културе живљења и неговања здравих стилова живота.

Исхрана деце у установи треба да задовољи следеће критеријуме:

- здравствену безбедност хране, односно здравствено (физичко-хемијски и микробиолошки) исправне намирнице;
- санитарно-хигијенске услове складиштења и чувања намирница, припреме и дистрибуције хране, у складу са принципима добре хигијенске и произвођачке праксе;
- правилан начин припреме хране и одговарајући начин сервирања оброка (естетски изглед хране).

Планирање исхране деце обавља се израдом дневних јеловника, месечно.

Планирање исхране подразумева израду јеловника (по оброцима) који хемијским саставом задовољавају принципе правилне исхране и у складу су са Нормативима исхране деце у установи.

При планирању исхране узимају се у обзир следећи фактори:

- узраст деце
- број деце одређене узрасне групе
- дужину боравка деце у установи
- енергетске и нутритивне потребе деце.

3.3.6. Програм заштите здравља и безбедности деце, родитеља и запослених

Програм се остварује планирањем и спровођењем мера у циљу спречавања и сузбијања ширења заразних болести дневном контролом здравственог стања, систематским прегледима, циљаним контролним лекарским прегледима деце, дезинфекцијом, дезинсекцијом и дератизацијом просторија где деца бораве, редовним одржавањем хигијене простора, односно кроз систематско праћење раста, развоја и здравља деце у колективном боравку, заштитом од болести, предузимањем мера правовременог откривања развојног поремећаја и болести детета, дневном контролом општи хигијенских и епидемиолошких услова, здравствено - васпитним радом и вођењем документације.

Основни задаци на реализацији програма су:

- унапређење и очување здравља и безбедности деце узраста до поласка у школу, развој здравог окружења и афирмација здравих стилова живота,
- здравствено-васпитне активности, усмерене ка превенцији ризичног понашања и фактора ризика,
- стицање позитивних навика код деце, у вези са одржавањем опште и личне хигијене (хигијена лица, руку, уста и зуба и коже; употреба тоалета; хигијена одеће и обуће и др.),
- заштита животне средине и здраво окружење у коме бораве деца у предшколској

установи (хигијена просторија и околине, отклањање отпадних материја и вода и др.).

- физичко-рекреативне и друге активности које доприносе очувању и унапређењу здравља детета.

3.3.7. Различити програми и облици рада и услуга

3.3.7.1. "Моје дете креће у вртић" - програм подршке родитељима у процесу адаптације

Циљ примене програма је активно учешће родитеља у периоду адаптације деце на јаслице и вртић и партнерско повезивање породице и предшколске установе у стварању оптималних услова за решавање развојне кризе, коју носи одвајање од породице.

Теоријски основ: период прилагођавања никада не протиче без тешкоћа будући да деца, одвојена од породице чије чланове познају од рођења и емотивно су везана за њих, ступају у једну нову и непознату средину и морају да се прилагођавају на ритам живота који се често разликује од онога на који су навикла.

При поласку у вртић мења се статус детета: док су у породици по правилу имала привилегован положај, у васпитној групи су јединка у мноштву себи равних, са којима се може сарађивати али и бити у сукобу интереса, што захтева њихово усклађивање. Отуда, није реткост да при поласку у вртић поједина деца буду у стању стреса, узнемирена и на разне начине протестују против промене. Она одбијају храну, сан им је поремећен, не могу нормално да извршавају своје физиолошке потребе, понекад се јавља агресија према другима и према себи, претерано се везују за присутну одраслу особу или се повлаче у себе, што је праћено потиштеношћу. Такво понашање, насупрот веровању да представља први знак успешне адаптације, заправо је лошији показатељ од дечјег плача и протестовања и може имати озбиљније последице од наведених.

Период прилагођавања може трајати дуже или краће (од десетак дана до два месеца, када се већ може говорити о озбиљним тешкоћама у адаптацији) а зависи од низа околности као што су општи услови живота и рада у установи, стручна оспособљеност и карактеристике личности васпитача који ће радити са децом, материјални услови, спремност родитеља да потпомогну процес адаптације и особине самог детета. Уколико су дечја социјална искуства пре доласка у установу била богата, позитивна и разноврсна она могу знатно олакшати адаптацију исто као што неки непријатни доживљаји (као што је нпр. болест детета, боравак у болници без родитеља) могу да имају супротан učinak. Здравље деце је такође значајан фактор јер је познато да здравствено слабија и, уопште, физички осетљивија деца, чешће имају адаптационе сметње.

Први дани у Установи могу бити одлучујући за став који ће се код дета изградити према њој, због чега треба предузети све мере за избегавање стресова и конфликта. Да би се дете лакше прилагодило, потребно је, пре свега, учинити све да се оно опусти и осети да је окружено људима који га прихватају, спремним да задовоље његове разноврсне потребе. Детету је потребно извесно време да схвати да његов растанак од родитеља није коначан, да је у Установи привремено, као и да превазиђе осећај напуштености захваљујући везивању за једну нову особу, са којом није у сродству. Такође се и код родитеља јавља брига да ли ће дете бити прихваћено у групи, да ли ће довољно јести, да ли ће патити, плакати, а уколико је родитељ узнемирен и уплашен због одвајања, биће уплашено и дете.

Током адаптације васпитач:

- ствара подржавајуће физичко и социјално окружење, обезбеђује сигурност, безбедност и учешће родитеља у животу јаслица и вртића (поштовање принципа усмерености на односе);
- развија заједништво деце и одраслих стварањем прилика за заједничко учење, кроз смислене активности, које организује током боравка родитеља у групи (принцип животности);
- ствара прилике за учење тако што омогућава деци понудом разноврсног

материјала да самостално, уз подршку одраслог и у заједници са другом децом манипулишу материјалима и доживљавају нова искуства (принцип животности);

- поштује интегритет, различитост, посебност сваког детета и његове породице.
- примењује индивидуализовани приступ сваком детету у периоду адаптације и током његовог укључивања у вршњачку заједницу (принцип аутентичности);
- подржава учење детета кроз његову сопствену активност, иницијативу и креативно изражавање, што се током адаптације остварује уз подршку родитеља (принцип ангажованости)
- узима у обзир перспективу деце и породице, када током адаптације развија партнерство с родитељима и укључује их у активности васпитне групе (принцип партнерства).

Начини реализације програма:

Програм се реализује у свим узрасним групама. Први корак у реализацији програма, након уписа детета у вртић, је упознавање са подацима из званичне документације, коју родитељи достављају приликом уписа детета у вртић. Затим следи заказивање првих родитељских састанака (који се реализује током јуна). Родитељи се упознају са васпитачима, простором у коме деца бораве, информишу о значају адаптације за развој детета (информатор о адаптацији), упознају са основним правилима адаптације. Васпитачи се упознају са основним карактеристикама породице. У овом периоду припрема се и оквирни план адаптације.

На почетку године организује се заједнички боравак деце и родитеља у вртићу. Родитељи се у овом периоду, по потреби укључују у дневне рутине, игре, заједничке активности. На тај начин се и оснажују. Све наведено представља добар темељ за развој сарадничких односа који ће бити засновани на поверењу.

Програм се организује за свако дете које први пут полази у вртић и одваја се од породице, а траје онолико колико је детету потребно да прихвати промену и почне да се осећа сигурно и прихваћено у новој средини. Време боравка у вртићу се прилагођава конкретном детету и васпитној групи и постепено се продужава.

Ефекти примене програма - оснажени родитељи, који активно учествују у процесу адаптације, брже развијају поверење у установу. Избегнуте су или смањене негативне последице по психофизички развој детета.

Евалуација програма - врши се применом упитника за родитеље, анализом и дискусијом на састанцима стручног актива васпитача и медицинских сестара васпитача, припремом извештаја о реализованој адаптацији на нивоу васпитних група као и на нивоу установе.

Реализатори - програм реализују медицинске сестре васпитачи и васпитачи у свим групама, за свако дете које се, са поласком у јаслице или вртић, први пут одваја од своје породице, уз подршку сарадника –медицинске сестре за рад на превентивној здравственој заштити и стручног сарадника – психолога.

3.3.7.2. "Школигрица" – програм транзиције и сарадње са основном школом

Циљ примене програма је заједничко учешће у истраживању и продубљивању знања и што лакши прелазак из предшколског у школски систем, односно:

- унапређивање родитељских и професионалних компетенција васпитача у остваривању добробити детета
- лакша транзиција детета из вртића у школу

Теоријски основ програма: предшколска установа је прво окружење са којим се сусрећу дете и негова породица. Преласци у нова окружења као што је полазак у

јаслице/вртић, прелазак из јаслица у вртић или прелазак из вртића у школу су осетљиви периоди транзиције у којима је континуитет посебно важан. Често учитељи, родитељи и васпитачи имају различита гледишта у погледу припреме деце за транзицију.

Теоријски основ програма заснован је на:

- целовитом сагледавању васпитања и образовања као повезаног процеса бриге, неге, образовања и васпитања који су utkани у сваки сегмент заједничког живљења деце и одраслих,
- усмереност на дугорочне циљеве а не на краткорочне исходе и постигнућа - предшколско васпитање и образовање је усмерено на процес развоја дугорочних циљева и исхода, као базичних компетенција успешног људског функционисања, развоја и учења, као што су способност саморегулације, симболичко изражавање, социјална и емоционална компетентност, позитиван идентитет. Специфична знања, вештине и навике треба сагледавати као средства којима се подржава и подупиरे развој ових базичних компетенција, а не као краткорочно постигнуће коме се тежи.
- интегрисаном приступу учењу и развоју који се заснива на повезаном искуству онога што дете чини и доживљава у ситуацијама које су му смислене и које повезује смисао, а не кроз издвојене садржаје и појединачне активности везане за појединачне образовне области или аспекте развоја.
- континуитету у образовању који се остварује постављањем темеља целоживотног учења и темеља развијања образовних компетенција и повезивањем са школом, породицом и локалном заједницом.

Начини реализације програма:

Програм је намењен деци и родитељима као и васпитачима који реализују програм са децом предшколског узраста.

Реализује се кроз сагледавање (испитивање) и анализу перспектива деце, родитеља, васпитача и учитеља у односу на транзицију, односно прелазак деце из једне у другу васпитну групу и из вртића у школу, благовремено информисање родитеља о преласку у ново окружење одржавањем родитељских састанака и поделом флајера, организацију посета деце и васпитача школе, учитеља вртићу, реализацију заједничких активности, креирање и укључивање у реализацију различитих заједничких пројеката, размену информација о деци између учитеља и васпитача, односно стручних служби школе и вртића, организацијом округлих столова, кроз израду општег плана транзиције за сву децу и индивидуализованог – за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом, анализу простора и потребе за прилагођавањем.

Ефекти примене програма:

- боља информисаност и оснажене компетенције родитеља
- оснажене компетенције васпитача
- лакши прелазак детета из вртића у основну школу.

Евалуација програма се врши анализом и дискусијом на састанцима стручног актива васпитача и медицинских сестара васпитача, припремом извештаја о реализованим активностима.

Реализатори - програм реализују стручни сарадници из вртића и основне школе, васпитачи и учитељи.

3.3.7.3 "Еко-школа"

"Еко-школе" представљају међународну мрежу образовно-васпитних институција које подстичу младе људе да се активно укључе у бригу оживотној средини.

Програм "Еко-школе" је начин да предшколска установа крене осмишљеним путем ка унапређењу стања непосредног окружења, кроз промоцију одрживог начина живота и односа према ресурсима. "Еко-школе" мотивишу децу да се укључе у решавање проблема животне средине на нивоу на којем могу да се уоче очигледни резултати, подстичући их на одговорност, проактивно понашање и преношење поруке на будуће генерације. Нагласак се ставља и на укључивање локалне заједнице у програм од самог почетка.

Програм "Еко-школе" даје једноставан оквир који помаже да одрживи развој постане саставни живота вртића.

Програм "Еко-школе" доприноси:

- повећању утицаја вртића на решавање проблема у животној средини,
- интензивном повезивању са локалном заједницом, другим установама и организацијама,
- унапређењу економске ситуације кроз одрживо коришћење ресурса,
- успостављању међународних веза,
- увођењу принципа одрживог развоја у наставни програм,
- развоју способности да негујемо и подржавамо суштинске вредности (брига, емпатија, креативност, саосећање),
- добробити деце,
- осећају поноса у вртићима међу особљем и децом.

Седам екошколских корака

Седам екошколских корака представља серију пажљиво осмишљених мера које образовно-васпитна установа мора да прати, како би добила статус међународне Еко-школе и Зелену заставу. Током периода стицања статуса, кроз укључивање деце, наставног и ненаставног особља, локалне заједнице и привредних субјеката који послују у локалној заједници, образовно-васпитна установа је на сигурном путу испуњавања критеријума за одрживост.

Први корак – формирање Еко-одбора

Еко-одбор у Еко-школи представља управљачко и извршно тело, које осмишљава, усмерава и управља свим фазама програма "Еко-школе". Представља покретачку снагу програма и обезбеђује да се на адекватан начин и заједничким снагама осигура испуњење свих седам корака. Препорука је да Еко-одбор буде састављен од васпитача, ненаставног особља, родитеља и представника локалне заједнице. Еко-одбор заступа ставове шире друштвене заједнице у којој се Еко-школа налази.

Други корак – Оцена стања животне средине

Циљ оцене стања је да се идентификује почетна ситуација у вртићу која се тиче одабира одређене теме коју вртић обрађује (нпр. отпад, енергија, вода итд.). Оцена стања животне средине је отворена листа свих аспеката утицаја Еко-школе на животну средину, у вези са темама.

Трећи корак – Израда Програма рада

Циљ Програма рада је дефинисање циљева, активности и очекиваних резултата који се односе на смањење негативних утицаја у одређеном временском периоду, а који су утврђени оценом стања животне средине.

Четврти корак – Праћење стања и оцењивање

Праћење стања и оцењивање представља корак у коме се прати напредак у испуњавању постављених циљева. Уколико је потребно, током реализације активности, врше се додатне допуне Програма рада, у смислу ревизије предложених активности у складу са ситуацијом. Свака успешно завршена активност се оглашава у Еко-школи, објавама на променљивом панелу, интернет страници "Еко-школе" и на друштвеним

мрежама. У праћењу стања и оцењивању учествују пре свега деца, организовани у Еко-патроле. Рад Еко-патрола може бити на недељном нивоу, или по потреби и у зависности од ситуације. Еко-патроле воде свој дневник.

Пети корак – рад према плану и програму

Циљ програма "Еко-школе" је интегрисање у план и програм свуда где је то могуће. Принцип програма "Еко-школе" је да се теме из области животне средине интегришу у наставу и ваннаставне активности, како би се утицало на функционисање "Еко-школе". На тај начин се деци пружа могућност да учествују у планирању и реализацији активности очувања животне средине и уштеде ресурса, кроз планирање у оквиру Програма рада, праћењем стања и оцењивањем.

Шести корак – Обавештавање јавности

Својим активизмом "Еко-школе" шаљу поруку широј заједници и позивају све заинтересоване стране да се укључе у планирање и реализацију активности на очувању животне средине.

Седми корак – Означавање и оглашавање програма у Еко-школи

Важан корак у добијању међународног сертификата "Еко-школе" је израда Еко-кодекса, који представља код у понашању свих структура "Еко-школе" на сопственом одрживом развоју. Кроз Еко-кодекс и лого "Еко-школе", образовно-васпитна установа означава своју посвећеност екошколским активностима и заштити животне средине, кроз укључивање деце у све активности и у сарадњи са локалном заједницом.

Програмом "Еко-школе" предвиђено је постављање сталног и променљивог паноа на видно место у хол школске зграде. Стални пано садржи следеће елементе: Потврду о укључивању у програм "Еко школе" (касније и Потврду о стицању статуса, Потврде о обновама статуса...), списак чланова еко-одбора, постер екошколски кораци, лого "Еко-школе" и Еко-кодекс.

Евалуација програма се врши припремом извештаја о реализованим активностима, анализом од стране стручних органа установе.

Реализатори програма су васпитачи из васпитних група које су укључене у реализацију програма.

3.3.7.4 "Здрава храна сваког дана"

Циљ примене програма је промовисање културе исхране – формирање добрих навика у исхрани и неговање здравих стилова живота, корекција породичне исхране и елиминисање нутритивних дефицита.

Теоријски основ програма

Начела правилне исхране деце на којима се заснива програм исхране деце у предшколској установи су: 1) рационална исхрана – исхрана која обезбеђује адекватан енергетски унос у односу на узраст и пол; 2) оптимална исхрана – добро избалансирана исхрана, која обезбеђује све хранљиве састојке и заштитне материје у одређеним количинама и процентуалним односима; 3) разноврсна исхрана – која обезбеђује дневну заступљеност свих група намирница, разноврсна јела без честог понављања, при чему предност треба дати биолошки вредним намирницама; 4) сезонска исхрана – која подразумева заступљеност намирница зависно од годишњег доба; 5) уравнотежена исхрана – односи се на правилан дневни ритам obroка, у одређено време и у одређеним временским размацама.

Правилна исхрана деце у установи има: 1) здравствену улогу – правилна исхрана деце представља основу очувања и унапређења здравља за цео живот, важан је услов превенције нутритивних фактора ризика за настанак многих хроничних незаразних болести и коректор је породичне исхране; 2) васпитно-образовну улогу – развијање позитивних навика, образаца понашања и формирања културе исхране деце, као саставног дела културе живљења и неговања здравих стилова живота.

Програм исхране деце у установи треба да задовољи следеће критеријуме: 1) здравствену безбедност хране – здравствено исправне намирнице, односно физичко-хемијски и микробиолошки исправне намирнице; 2) санитарно-хигијенске услове складиштења и чувања намирница, припреме и дистрибуције хране, у складу са принципима добре хигијенске и произвођачке праксе; 3) правилан начин припреме хране и одговарајући начин сервирања оброка (естетски изглед хране).

Начини реализације програма

Програм је намењен деци и родитељима. Реализује се кроз испитивање ставова родитеља, праћење навика у исхрани деце, промовисање здраве хране и здравих стилова живота (нпр. обележавање Светског дана здраве хране), развијање културе исхране, активности на развијању правилне исхране у оквиру тема/пројеката који се реализују у васпитним групама, активности у локалној заједници – посете, обиласци (пијаца, продавница, сеоска газдинства, пиљара и сл.)

Ефекти примене програма

- развијене навике правилне исхране код деце
- развијена култура исхране
- коригована породична исхрана

Евалуација програма вршиће се кроз испитивање ставова родитеља и кроз подношење извештаја васпитача о реализацији програма.

Реализатори су васпитачи у свим васпитним групама.

3.3.7.5 Други облици рада и услуга

Установа организује и друге облика рада и услуга као што су:

- "Библиотека за родитеље" (изнајмљивање стручне литературе која се бави проблемима васпитања и образовања деце предшколског узраста родитељима)
- позоришне представе за децу, курсеви страног језика (енглески језик),
- једнодневни излет за децу у години пред полазак у школу,
- вишедневни излет боравак деце на летовању/зимовању.

Услуге могу бити финансиране од стране оснивача, донатора, родитеља или других заинтересованих лица, у складу са законом.

У понуди услуга установа се руководи најбољим интересом детета и води рачуна о праведности, кроз доступност услуга за децу и уважавање социо-економских могућности породица.

У организовању различитих услуга, установа води рачуна о континуитету редовних васпитно-образовних програма, о ритму дана, распореду дневних активности и оптерећењу деце, односно о усклађености васпитно-образовног деловања како у току дана тако и у дужем временском периоду.

Време реализације услуге и њено трајање, у складу са утврђеним потребама деце и породице и сходно природи услуге, установа утврђује Годишњим планом рада, а по прибављеном мишљењу савета родитеља.

3.4. ФИЗИЧКО ОКРУЖЕЊЕ КАО ДИМЕНЗИЈА ПРОГРАМА

Реални програм Установе зависи од структуре и културе Установе.

Организациона структура установе подразумева организацију простора и времена, структуру запослених, начин организације група, број деце у групи, број одраслих према броју деце, начин структурисања група.

3.4.1. Физичко окружење

Физичко окружење има просторну и временску организацију у Установи и директно одређује положај детета и васпитача у програму. Физичко окружење утиче на односе, што заједно чини непосредну средину за учење.

Простор није нешто дато по себи, независно од програма. Напротив, простор најдиректније и најконкретније одражава примењену концепцију основа програма.

Временска организација, такође, најнепосредније утиче на живот деце и одраслих у вртићу.

У дневном ритму, деци је потребно обезбедити предвидивост али и флексибилност.

Квалитетно физичко окружење:

- подржава сарадњу и позитивну међузависност,
- уважава иницијативу и посвећеност у активностима,
- омогућава истраживање, експериментисање и стваралаштво,
- промовише различитост,
- одсликава припадност и персонализованост,
- обезбеђује телесни, сензорни и естетски осећај и зачудност.

3.5. ОРГАНИЗАЦИЈА ПРОСТОРА

Простор радне собе треба структурисати на различите просторне целине, чиме се деци осигурава предвидивост, сигурност у простору. Просторне целине у радним собама не треба да буду исте и целине у једној соби се повремено мењају у складу са темом пројекта, који је актуелан у групи.

Простор за реализацију реалног програма није само радна соба, него и двориште вртића и заједнички простори у вртићу, као што су ходници, холови, атријум, сала, изабрана места у локалној заједници.

При организацији и уређењу физичког простора у вртићима треба водити рачуна да он омогућава остваривање циља програма, односно да подржава добробит детета.

Што се тиче просторних целина које се организују у радним собама и понуде материјала који се излаже у радним собама, дворишту и заједничким просторима, треба се руководити принципима уређења простора датим у основама програма и Правилнику о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности предшколске установе.

Простор треба организовати тако да деци пружа осећај сигурности и предвидивости, али флексибилности и могућности за прилагођавање специфичностима групе и актуелним темама којима се деца баве.

Заједнички простори - ходници и холови вртића треба да пружају осећај пријатности и добродошлице, да се деца у њима осећају опуштено, прихваћено, да припадају групи и вртићу и да буду уважена као јединствене личности, које могу слободно да комуницирају и размењују своје утиске, запажања, доживљаје и идеје са децом свих узраста и са одраслима.

Простор и амбијент радних соба у вртићима треба континуирано уређивати и унапређивати, тако да позива децу на истраживање и ангажовање на различите начине, да има омогући да се посвете изабраној активности, да се осаме, стекну различита

сензорна искуства и доживљаје, да их инспирише на стваралаштво и креативно изражавање и подстиче на дружење, сарадњу, размену и комуникацију са вршњацима и одраслима.

У простору радних соба деци треба омогућити и учинити видљивим процес учења кроз паное и изложене продукте настале током реализације пројеката.

У понуди материјала, играчака и средстава треба водити рачуна о томе да материјали деци буду видљиви, доступни, логично и јасно груписани у просторним целинама. Да буду разноврсни, природни, неструктурисани, полуструктурисани, рециклажни. Да буду различити, различитих облика, боја и текстура. Да омогућавају разноврсну употребу за грађење, конструисање, комбиновање, естетско обликовање. Да укључују реалне предмете, играчке, индустријске и ручне израде, штампана, визуелна аудио и друга средства, да их има довољно, да су мобилна, да их деца самостално могу узимати, користити и враћати.

Постоји потреба да се двориште Установе у континуитету уређује према критеријумима квалитетног простора вртића на отвореном простору.

У зависности од временских прилика и годишњих доба, потребно је нудити богате и разноврсне материјале и средстава. Деци су доступни природни и неструктурисани материјали као што су лишће, грање, песак, слама, сено, камење, затим различити више или мање структурисани, амбалажни и рециклажни материјали – картонске и пластичне кутије и боце, чепови, дашчице, облице, гуме, канапи, обручеви али и прилагођене алатке и реални предмети - лопатице, кантице, грабуље, мреже, лопте, посуђе које деца могу самостално да користе.

Свакодневни боравак деце на отвореном у игри и истраживању омогућава им да уче о себи и односима са другима, доносе одлуке, решавају проблеме, тестирају своје могућности, уче о свом телу, превазилазе страхове, постају самосталнија, брину о животном окружењу, развијају машту и јачају резилијентност.

3.6. ФУНКЦИЈЕ ИЗЛАГАЊА У ПРОСТОРУ

Све што се излаже у простору вртића треба да има своју функцију, која је деци блиска и разумљива. Треба настојати да у већини случајева о ономе што се излаже у простору вртића, о томе шта, где и како нешто поставити, одлучују, предлажу деца. Тим се обезбеђује:

- *видљивост* - оно што је изложено у простору одражава процес учења и истраживања деце (фотографије, забелешке, скице, шеме, мапе, макете, инсталације),
- *прилике за игру и истраживање* - различити простори у вртићу су места сусретања и размене међу децом различитог узраста, међу децом и одраслима. Због тога је важно да у њима има пуно материјала који подстичу децу на заједничку игру и укључивање родитеља.
- *заједнички допринос* - све што је изложено у простору одражава заједнички допринос деце, васпитача, родитеља и других одраслих,
- *персонализованост* - простор одражава особеност групе, оно што је њима важно и вредно, што је део њиховог искуства и доживљаја, што одражава учешће појединог детета у групи, његове јаке стране, односе, пријатељства, његову породицу.

3.7. ПРИНЦИПИ ВРЕМЕНСКОГ СТРУКТУРИСАЊА

Основни принцип временског структурисања живота у установи је *флексибилност трајања одређених дневних активности и делова дана*, чиме се постиже уважавање особености детета и његове породице, као и поштовање континуитета игре и актуелних дешавања у групи и у вртићу.

Други принцип се односи на поштовање *доследности редоследа дневних активности*. Тим устаљеним смењивањем различитих делова дана (долазак, нега, одржавање хигијене, оброци, дневни одмор, игра, боравак на отвореном, сређивање

простора за боравак, одлазак) се обезбеђује осећај сигурности и безбедности детета у познатом ритму дневних активности.

Временска организација је флексибилна у односу на структурисање редоследа и трајања различитих ситуација и активности у вртићу. Дневни ритам активности је устаљен, што омогућава предвидивост и помаже деци да стекну дневне рутине, а уважавају се индивидуалне различитости (у вези са храном, сном, кретањем) што подржава остваривање дечије добробити.

IV. ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО ДЕМОКРАТСКЕ И ИНКЛУЗИВНЕ ПРАКСЕ

Предшколска установа је место демократске и инклузивне праксе, јер у свом реалном програму уважава права детета.

То значи да се у вртићу и васпитној групи сваком детету обезбеђује :

- да активно учествује у свом образовању, које подржава његове потенцијале и усмерено је на његову добробит,
- да се образује кроз инклузивну праксу, која је осетљива на дискриминацију, уважава све врсте различитости и посебну пажњу посвећује деци из осетљивих група,
- партнерство породице и предшколске установе, која препознаје примарну улогу и важност родитеља у васпитању детета на раном узрасту,
- повезаност са локалном заједницом кроз различите начине учешће деце,
- партиципацију у социјалном и културном животу заједнице.

4.1. ПАРТНЕРСТВО СА ПОРОДИЦОМ

Породица је примарни и најважнији васпитач детета. Родитељи најбоље познају своје дете и најзаинтересованији су за његов развој и напредовање. Стога је важно укључити их у рад установе, како би учествовали и у институционалном васпитању и образовању свога детета, у вредновању квалитета рада и унапређењу услова за његов боравак у установи.

Улога предшколске установе као допуне породичном васпитању је данас врло актуелна, јер је друштвена улога савремене породице изразито ослабљена. С друге стране без суштинског повезивања установе и породице нема ефикасних програма. Тек када су утицаји вртића и породице прожети и усаглашени, могу се очекивати позитивни ефекти и остваривање добробити детета.

4.1.1. Принципи сарадње са породицом

Партнерство са породицом гради се кроз узајамно поверење и поштовање, кроз отворену комуникацију и дијалог, кроз препознавање и уважавање доприноса и снага сваке стране, путем неговања емпатије, осетљивости и уважавања различитих перспектива.

Партнерство се огледа и у заједничком доношењу одлука, као и у спремности на договарање и прихватање промена.

Партнерство са породицом подразумева да су родитељи:

- добро дошли у вртић,
- упознати са концепцијом програма,
- на различите начине укључени у живот вртића,
- питани шта је за њих и њихово дете важно,
- равноправни саговорници васпитачу,
- испоштовани кроз уважавање специфичности породице.

Стратегија грађења партнерства са породицом заснива се на :

- узајамном поверењу и поштовању,
- уважавању перспектива друге стране, емпатији и познавању,
- отвореној комуникацији и дијалогу,
- уважавању доприноса и снага обеју страна,
- заједничком доношењу одлука,
- спремности на договор и прихватање промена.

4.1.2. Активности развијања поверења

Родитељи су укључени у процес рада и вредновање квалитета установе кроз учешће у раду управног одбора, савета родитеља, актива за развојно планирање, тимова за заштиту деце од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, за самовредновање, за инклузивно образовање, тима за обезбеђивање квалитета и развој установе.

Разматрајући актуелна питања из живота установе, која се тичу њихове деце, родитељи учествују у доношењу одлука, решавању проблема, превазилажењу изазова, унапређивања квалитета рада.

На нивоу установе функционише савет родитеља кога чине представници родитеља свих васпитних група.

Своја три представника родитељи имају управном одбору установе и по једног представника у тимовима.

4.1.3. Облици сарадње са породицом

Сарадња вртића и породице се планира и одвија кроз низ различитих облика. Заснива се на дијалогу и одвија се у континуитету током године кроз следеће облике сарадње:

- међусобно повезивање кроз информисање о детету - родитељима за повезивање са установом у функцији информисања од детету стоје на располагању свакодневни контакти, индивидуални разговори, кутак за родитеље, библиотека за родитеље, панои са обавештењима и дечијим продукцима, састанци, радионице за родитеље, отворени дани, приредбе, изложбе, свечаности, обележавање значајних датума за породицу и вртић, затим панои, панели и инсталације за родитеље, комуникација преко интернета (путем вибер група, маил-а, блогспот-а).

- сталну узајамну подршку - Установа породици обезбеђује подршку стручњака психолога, медицинских сестара васпитача, васпитача, сарадника а родитељи помажу установи у реализацији пројеката, припремању амбијента за заразне догађаје и свечаности, изради дидактичког материјала, играчака и опреме, праћењу деце на излетима, посетама, шетњама и слично.

- унапређивање родитељских компетенција - родитељи добијају информације битне за унапређење њихове родитељске улоге од васпитача, стручног сарадника, сарадника, директора и спољашњих сарадника установе. Теме се бирају према интересовању родитеља.

- стварање прилика за комуникацију, размену и заједничку чешће - прилике за комуникацију, размену и заједничко учешће родитеља у животу вртића су многобројне:
  - свакодневне ситуације приликом доласка и одласка деце из вртића,
  - пригодне и аутентичне ситуације у породици и вртићу (рођење брата, сестре, кућни љубимац, одласци у природу, посете интересантним местима, људима и грађевинама, празници, прославе, свечаности, приредбе, рођендани, манифестације),
  - планиране ситуације (консултације, индивидуални разговори, групни родитељски састанци, општи родитељски састанци, информативни, тематски и радионичарски родитељски састанци, тематске радионице и слично),

- специјалне ситуације (период адаптације, после дуже болести, смрти у породици, принове у породици, насиље у породици и сл.).

- непосредно укључивање родитеља у васпитно образовни рад (учествовање у реализацији тема и пројеката, причање прича о детету, представљање занимања, учествовање у креативним радионицама са децом, организовање посета),

- заједничке акције (сакупљачке и добротворне акције, уређивање дворишта и ентеријера, израда дидактичког материјала, играчака, костима, средстава за рад и игру и сл.),

- заједничке активности (шетња, излети, посете и сл.).

У Установи постоји простор уређен за родитеље, који својим организацијом шаље родитељима поруку добродошлице и уважавања. У холу вртића постављене су гарнитуре за седење, где родитељи могу међусобно да разговарају, док чекају своје дете. Постоје, такође, и просторије где се васпитачи и стручни сарадник могу индивидуално посветити родитељима, информисати их о дечијем развоју и учењу и саветовати их у вези са неком проблематиком, у договорено време.

Уважавају се различитости породице и пружа им се могућност за различите начине укључивања у живот вртића, у складу са њиховим потребама и могућностима.

За породице које имају специфичне тешкоће и препреке за укључивање васпитачи прилагођавају и комбинују различите облике сарадње, како би изашли у сусрет породици и укључили је у живот и рад вртића.

4.2. ПОВЕЗАНОСТ СА ЛОКАЛНОМ ЗАЈЕДНИЦОМ

Локална заједница има важну улогу стварању услова за остваривање циљева и реализацију програма предшколске установе. Локална заједница, својим ресурсима, културом и организацијом значајно утиче и обликује услове живота и одрастање деце предшколског узраста, као и васпитну праксу установе у целини.

Предшколска установа у развијању реалног програма користи ресурсе локалне заједнице, а деца, учешћем у заједници, стичу нова искуства и знања, развијају осећај припадности, властите вредности и лични идентитет.

Различита места у непосредном окружењу су простори заједничког учешћа, учења и истраживања деце.

Установа остварује богату сарадњу са локалном заједницом у континуитету, током целе године.

Сарадња са основном школом заснована је на програму "Школигрица" (састанци са учитељима и стручном службом школе, округли столови, посете деце школе, посете учитеља вртићу, размене информација о деци стасалој за похађање првог разреда, посете ученика вртићу, реализација заједничких пројеката). Такође, Установа остварује и сарадњу са средњом школом, Центром за туризам културу и спорт, локалном самоуправом, домом здравља, полицијском станицом, црквом, удружењима грађана "Хумано срце", "Еко будућност", удружењем пензионера, апотеком, аутобуским превозницима, представницима Железница Србије, приватним сектором, пољопривредним газдинствима, Јавним комуналним стамбеним предузећем, Црвеним крстом, ватрогасном службом.

Установа се повезује са локалном заједницом иницирајући реализацију различитих активности, укључујући представнике локалне заједнице у креирање и реализацију различитих пројеката (нпр. "Ускршње радости"- поводом обележавања Ускрса, "Живот деце у безбедном окружењу", "Школигрица", "Учите од нас-планети за спас", посете, излети, шетње и сл.).

Предшколска установа олакшава породици повезивање са другим установама институцијама и телима у циљу остваривања различитих права и додатне подршке - са Центром за социјални рад, интерресорном комисијом, Домом здравља, Удружењем родитеља деце ометене у развоју и слично.

О програмским активностима, акцијама, манифестацијама и актуелним дешавањима у установи, локална заједница се информише путем сајта установе, фб странице, локалних, регионалних и медија са националном фреквенцијом.

4.3. РАД СА ДЕЦОМ ИЗ ОСЕТЉИВИХ ГРУПА

Предшколска установа је простор демократске и инклузивне праксе, што значи да она поштује право детета на образовање кроз инклузивну праксу којом се уважава родна, културна, верска и свака друга различитост, развија осетљивост на дискриминацију и посебна пажња посвећује деци из осетљивих група.

4.3.1. Циљеви програма инклузивног образовања

- створити оптималне услове и уградити инклузивни модел рада са децом којој је потребна додатна подршка, уважавајући специфичности средине и водећи рачуна о расположивим ресурсима, материјалним и људским,
- створити услове да свако дете може да се упише у вртић,
- индивидуализовати програме рада засноване на очуваним потенцијалима деце и оспособити их за самосталан живот у границама могућности,
- интегрисати индивидуалне образовне планове у планове рада васпитних група,
- подстицати интеракцију и комуникацију међу децом,
- развијати позитивне ставове и емпатију код деце,
- пружати подршку родитељима деце којој је потребна додатна подршка, развијати партнерске односе и укључивати родитеље у планирање и реализацију индивидуалних образовних планова,
- унапређивати стручна знања и вештине професионалаца, у односу на рад са децом којој је потребно додатна подршка, родитељима и раду у тиму,
- повезивати се са релевантним установама и стручњацима,
- обезбедити успешан процес транзиције.

4.3.2. Начин реализације

За укључивање детета у васпитну групу, припрема се васпитач, физичка средина, дете и његови родитељи, али и остала деца у групи и њихови родитељи.

У једној васпитној групи може бити највише двоје деце којој је потребна додатна подршка. Изузетак се прави када се дете са сметњама у развоју открије касније током године, па се не измешта из групе и ако је треће дете са сметњама у развоју у групи. За њега се израђује план индивидуализације.

Области које су обухваћене ИОП-ом су учење и како се учи, социјалне вештине, комуникацијске вештине и самосталност и брига о себи.

За свако дете се формира тим који чине родитељи, васпитач детета, стручни сарадник. Они заједнички планирају, реализују и прате ефекте ИОП-а у вртићу и код куће.

Инклузивни програм подразумева подстицање развоја, унапређивање способности, развој самопоштовања и толеранције код све деце у групи. Програм је намењен сваком детету, јер се суштина односи на прилагођавање програма рада могућностима и потребама све деце.

Применом инклузивног модела обезбеђују се значајне добити за сву децу и родитеље. Развијају се позитивни ставови, толеранција, подржавање детета и формирају се емпатијска осећања према вршњацима.

4.3.3. Активности за подршку родитељима

У циљу подршке различитим категоријама родитеља, планирају се и реализују следеће активности:

- регресирање боравка трећег, четвртог и сваког наредног детета,
- бесплатан боравак за децу са сметњама у развоју, без родитељског старања, породица у стању социјалне потребе,
- флексибилан ритам дана што омогућава излажење у сусрет различити потребама деце,
- могућност промене јеловника за поједину децу из здравствених, верских и других разлога,
- подршка породици у остваривању различитих права из области образовања, здравства и социјалних давања,
- подршка породици у повезивању са различитим институцијама на локалном нивоу и шире, у циљу подршке дечијем развоју и напредовању
- подршка деци и породици при преласку из предшколске установе у основну школу
- планирање и реализација активности у циљу унапређивања међусобног уважавања и прихватање различитости, подстицање конструктивне сарадње између свих актера
- могућност континуираног информисања родитеља о дечијим развоју и учењу кроз различите облике сарадње
- информисање родитеља о активностима групе, вртића и установе кроз различите облике сарадње
- едукативно деловање на породицу уз пуно уважавање њихових компетенција

4.4. ТРАНЗИЦИЈА И КОНТИНУИТЕТ У ОБРАЗОВАЊУ

У циљу обезбеђивања континуитета искустава детета из различитих животних окружења и периода, односно нивоа васпитања и образовања, у установи се планира процес адаптације и транзиције.

Транзициони периоди обухватају неколико месеци пре и након што дете пређе на следећи ниво васпитања и образовања - када први пут полази у предшколску установу, када прелази из јаслица у вртић и када полази у школу.

4.4.1. Адаптација

Посебан значај придаје се планирању процеса адаптације, у који је породица активно укључена. Први контакти са родитељима остварају се приликом уписа детета у вртић, када се родитељи информишу о самом процесу адаптације и начину укључивања породице у тај процес.

План адаптације се, уз активно укључивање породице, израђује пре поласка детета у вртић, на првом родитељском састанку, који се одржава крајем јуна, систематски водећи рачуна о свим специфичностима, уважавајући потребе и могућности сваког детета и његове породице.

Током периода адаптације, родитељима се пружа правовремена стручна подршка и могућност непосредног укључивања и боравка у васпитној групи.

У целодневном боравку се за свако новоуписано дете планира план адаптације у односу на период када дете полази у вртић. Медицинске сестре васпитачи и васпитачи размењују информације и реализују активности у циљу што лакшег преласка деце из јаслица у вртић. Информације о транзицији размењују се и на стручним телима установе.

У полудневном боравку постепено се продужава дужина боравка деце уз могућност учешћа родитеља и скраћивање дужине његовог боравка у групи, све до укидања такве подршке детету, када је оно спремно да самостално борави у вртићу.

У установи се примењује програм "Моје дете креће у вртић" који подразумева активно учешће родитеља у процесу адаптације детета на вртић.

4.4.2. Транзиција

Транзиција у најширем смислу обухвата акције, мере и поступке, које предузима установа у сарадњи са породицом, како би обезбедила да вртић за дете буде безбедна средина и подстицајно место за учење и одрастање. Да доприноси социјалној и емотивној добробити детета, да утиче на безболно прилагођавање новој средини, подстиче на развој позитивног става према школи и школовању и тиме омогућава континуирано образовање детета.

Установа тимски планира и спроводи подршку детету и породици у периоду транзиције ка вишим нивоима образовања у сарадњи са родитељима детета, учитељима, стручном службом основне школе и по потреби стручњацима из других институција.

У години пред полазак у школу сарадња установе и основне школе се одвија кроз међусобне посете, заједничке активности, спортске активности и друго. Родитељи деце која полазе у школу имају прилике да на заједничком састанку представника вртића и школе дискутују о важним аспектима транзиције, да анализирају изазове које доноси почетак школовања.

У установи се реализује програм "Школигрица" који подржава транзицију и који помаже породици да омогући детету лакши прелазак из вртића у школу.

У процесу транзиције родитељи су важан чинилац, али су битне и друге особе од поверења, које познају дете, као и институције и службе које су укључене у рад са дететом.

V. ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА КАО МЕСТО РЕФЛЕКСИВНЕ ПРАКСЕ

5.1. ЗАЈЕДНИЦА РЕФЛЕКСИВНЕ ПРАКСЕ - развој праксе, професионални развој и јавно деловање

Развијање рефлексивне праксе је процес континуираног преиспитивања теоријских и личних полазишта о васпитању и образовању детета, као и сопствене праксе, у дијалогу са колегама, породицом и децом, а који се заснива на међусобном поверењу, уважавању, размени и узајамној подршци.

Вртић је простор рефлексивне праксе када је у њему омогућено:

- развијање односа поверења, уважавања, размене и узајамне подршке међу запосленима,
- развијање рефлексивног приступа пракси, кроз стално преиспитивање у дијалогу са колегама, породицом и децом,
- покретање заједничких истраживања практичара у сврху унапређења програма
- професионално усавршавање у правцу оспособљавања за истраживање и критичко преиспитивање, у правцу континуираних промена, учења и развоја,
- повезивање кроз заједничка истраживања са другим вртићима и институцијама,

5.1.1. Развој праксе

Процес обуке и имплементација нових Основа програма је темељ за развијање професионалне заједнице учења.

Отворена комуникација, поверење и несебична размена искустава и знања су основ за грађење заједничког, сарадничког учења. Сви чланови стручни тела износе своје идеје, размишљања, дилеме, предлажу начине решавања тешкоћа и презентују примере из своје праксе, како би постигли заједнички циљ - унапређење васпитне праксе у складу са новим основама програма.

Поверење у заједници учења препознаје се кроз: отвореност (за идеје и постављање питања без вредновања), дељење (ресурса и материјала), уважавање (прихватање доприноса, сугестије и предлога), подршку (препознавање снаге и способности појединаца и тима), сарадњу (која се негује као вредност).

Рефлексивност практичара је основ за развијање програма и праксе.

Рефлексивни практичари су

- свесни вредности на којима заснивају свој рад и константно их анализирају и преиспитују,
- истражују недоумице на коју наилазе,
- препознају утицај институционалног и културног контекста на процес васпитно-образовног рада,
- учествују у промена васпитно-образовне праксе,
- планирају сопствено професионално напредовање и усавршавање,
- сагледавају образовне ситуације из различитих углова,
- отворени су за испробавање другачијег начина рада, за размену искустава, знања и увида колега.

5.1.2. Професионални развој

Професија васпитача је врло сложена, слојевита, од пресудног значаја за дете и његову породицу. Бити васпитач, у суштини значи бити актер у једном врло динамичном процесу, који у специфичном контексту од васпитача захтева да у сваком моменту адекватно процењује, реагује и одговара на све изазове, које пред њега поставља васпитно-образовни рад са децом у групи, партнерство са породицом и сарадња са локалном заједницом.

Васпитач ту своју улогу, у складу са уверењима, знањем и вештинама, као професионалац реализује кроз четири подручја свога рада:

- подручје непосредног рада са децом- реализује кроз подршку у учењу и развоју детета, а усмерено је на остваривање добробити детета, кроз односе и делање,
- подручје развијање програма- реализује кроз планирање, заједничко развијање програма, праћење, документовање и вредновање,
- подручје професионалног развоја- реализује кроз рефлексију праксе, хоризонтално учење, повезивање и стручно усавршавање,
- подручје професионалног јавног деловања- реализује кроз заступање, промовисање, допринос и покретање акција.

У установи постоје различити начини хоризонталне размене, учења и истраживања практичара.

То доприноси процесу континуиране запитаности и преиспитивања имплицитне педагогије практичара и теоријских полазишта праксе, дијалогу са колегама, породицом и децом.

Тим за стручно усавршавање у установи, на годишњем нивоу, доноси план стручног усавршавања васпитача, медицинских сестара-васпитача, стручног сарадника и сарадника. У складу са финансијским могућностима, предвиђају се акредитовани семинари са темама које одражавају приоритет из Развојног плана установе и усклађене су са оним што се од практичара очекује како би успешно остварили циљеве нових основа програма.

Сврха свих стручних тела установе је стручно усавршавање запослених у складу са остваривањем циља нових основа програма - добробити детета, а самим тим и унапређивањем професионалних компетенција практичара, како би га што успешније остваривали у својој васпитно-образовној пракси.

У установи постоји систем *online* едукације стручног кадра, преко различитих електронских платформи. Васпитачи су укључени у интерне ("Живот деце у безбедном окружењу", "Учите од нас планети за спас") и локалне пројекте (у сарадњи са удружењем "Еко-будућност"). Осим тога, планира се и стручно усавршавање изван установе, кроз различите пројекте на републичком нивоу, кроз сарадњу са Министарством просвете, науке и технолошког развоја и стручним удружењима која организују семинаре, конференције, стручне сусрете, конгресе, саветовања, трибине и слично.

Установа сарађује са Министарством просвете, науке и технолошког развоја, Савезом удружења медицинских сестара предшколских установа Србије, Савезом удружења васпитача Србије, Удружењем васпитача нишавског округа, Удружењем стручних сарадника и сарадника предшколских установа Србије, Центром за интерактивну педагогију, многобројним предшколским установама (из Бољевца, Зајечара, Књажевца, Сокобање, Алексинца, Ражња, Медвеђе, Куршумлије, Пирота, Димитровграда).

5.1.3. Професионално јавно деловање

Професионално јавно деловање установа реализује кроз:

- заступање интереса деце и породице у свим питањима јавне политике и друштвеног живота,
- ангажовање у локалној заједници на промовисању права детета и породице и промовисању предшколског васпитања и образовања,
- аргументовано указивање на проблеме у пракси установе и покретање акција,
- ангажовање у струковним удружењима, пре свега удружењу васпитача,
- покретање и учешће у акцијама у вези са децом и породицом,
- промовисање предшколског васпитања и образовања и професије васпитача,
- професионално деловање и понашању у свакодневној пракси у складу са етичким кодексом професије.

5.2. ВРЕДНОВАЊЕ КРОЗ ПРАЋЕЊЕ И ДОКУМЕНТОВАЊЕ ОСТВАРИВАЊА ПРЕДШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Сврха праћења и вредновања остварености предшколског програма је критичко преиспитивање усклађености праксе установе и њеног реалног програма са концепцијом основа програма, односно са њеним теоријско-вредносним полазиштима, циљевима и димензијама реалног програма.

Вредновање остварености предшколског програма одвија се кроз праћење и документовање учења и развоја детета и праћење и документовање развијања програма. На тај начин се у установи обезбеђује видљивост програма и видљивост учења и развоја деце.

Циљ праћења и вредновања је грађење квалитета праксе предшколске установе, кроз унапређивање њене заједнице учења, квалитета програма који реализује у васпитно-образовном раду са децом и афирмације њеног предшколског програма у друштвеној и професионалној заједници.

Полазећи од концепција основа програма и усмерености на дугорочне циљеве васпитања и образовања, квалитет програма се не прати мерењем постигнућа деце, него праћењем кључних димензија, које произилазе из програмске концепције.

Директор, стручни сарадник, васпитачи и медицинске сестре васпитачи заједно преиспитују квалитет програма, тиме што вреднују његове основне димензије:

- средину за учење,
- квалитет односа,
- заједничко учешће,
- подршку диспозицијама за учење,
- инклузију,
- различитости и демократске вредности,
- сарадњу са породицом и локалном заједницом.

Резултати вредновања служе заједничком промишљању и унапређењу праксе.

5.2.1. Принципи грађења културе самовредновања

Континуирано грађење културе самовредновања доприноси грађењу квалитета програма.

Практичари то постижу кроз:

- критичко преиспитивање усклађености реалног програма са концепцијом основа програма и принципима развијања реалног програма,
- развијање рефлексивног приступа пракси и самостално и у сарадњи са колегама преиспитивање односа између уверења и праксе,
- континуирано испитивање стратегија које се користе у развијању реалног програма кроз димензије физичке и социјалне средине, начин учешћа деце и начина грађења односа са децом,
- континуирано развијање програма кроз стално повезивање дечијег искуства и сазнања са поступцима и увидима васпитача,
- промовисање програма вртића и повезивање и подстицање на заједничко учешће професионалне и локалне заједнице.

5.2.2. Начини праћења и документовања носећих димензија праксе

Вредновање квалитета рада установе врши се на основу Правилника о стандардима квалитета рада предшколске установе, који обухвата четири области квалитета:

- васпитно образовни рад,
- подршка деци и породици,
- професионална заједница учења,
- управљање и организација.

Тим за самовредновање квалитета рада установе, у сарадњи са активом за развојно планирање и тимом за унапређење квалитета и развој установе израђује годишњи план самовредновања. Сваке године се врши самовредновање из једне или две изабране области квалитета, а сваке четврте или пете се реализује у целости.

5.2.3. Начини уважавања перспективе о детету

Тимови вртића извештавају о реализацији својих акционих планова из изабраних области квалитета, који чине саставни део документа Установе, чиме се уважава специфичност вртића, култура, начин развијања реалног програма, сарадња са породицом и локалном заједницом.

Подаци добијени у процесу самовредновања се анализирају на нивоу вртића и на тај начин васпитачи су у могућности да се гледају своју праксу и праксу вртића и да заједно са колегама планирају акције за унапређивање.

Резултати самовредновања из изабраних области квалитета представљају основ за израду развојног плана установе, акционих планова и годишњег плана рада. Заједничка настојања запослених су усмерена на остваривање предложених мера и унапређење квалитета рада целокупна установе.

VI ЗАКЉУЧНЕ КОНСТАТАЦИЈЕ

Предшколским програмом дефинисана је пракса предшколске установе којом се стварају услови за реализацију квалитетног програма васпитно-образовног рада са децом предшколског узраста. Предшколски програм служи као оријентир на основу којег Установа израђује Годишњи план рада и Развојни план установе.

Полазишта Предшколског програма садржана су у концепцији Основа програма којом се одређује пракса предшколске установе и димензије програма предшколског васпитања и образовања кроз теоријско-вредносна полазишта, циљеве и разумевање контекстуалне природе васпитно-образовног програма.

Председник Управног одбора

Јелена Михајловић

Директор

Дејан Милетић